

й поєднуючи їх у єдине русло. Забезпечення педагогічних умов підвищення ефективності й результативності морального виховання студентів значною мірою залежить від якості організації педагогічного керівництва цим процесом.

Таким чином, моральне виховання студентської молоді сьогодні є важливою складовою змісту роботи навчальних закладів, головним завданням яких є формування моральної поведінки, активної життєвої позиції особистості.

Література:

1. Єрмакова Є. Курс морального виховання «Етика». // Народна освіта. 2003. № 9-10.
2. Козілковська Н.Я. Позааудиторна робота студентів ВНЗ як чинник підвищення якості освіти / Н.Я. Козілковська // Наука і вища освіта в Україні. – 2008 – № 3.
3. Мороз О.О. Навчальний процес у вищій школі. – К., 2001.
4. Рахімов О.З. Роль морального виховання у формуванні особистості. // Класний керівник. 2001. – № 6.
5. Сівак Н.А. Опора на позитивне в соціалізації сучасної студентської молоді / Н. А. Сівак // Витоки педагогічної майстерності: зб. наук. праць // Полт. держ. пед. ун т. ім. В. Г. Короленка, В. 5. – Полтава, 2008. – 311 с.
6. Ушинський К.Д. Зібрання творів – М.: 1985, т. 2
7. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: Навч. Посіб. – К. «Академвидав», 2006. – 352 с. (Альма-матер).

У статті розглядаються проблеми формування педагогічних умов ефективності морального виховання студентів.

Ключові слова: педагогічні умови, моральна культура, моральне виховання.

В статье рассматриваются проблемы формирования педагогических условий эффективности нравственного воспитания студентов.

Ключевые слова: педагогические условия, нравственная культура, нравственное воспитание.

The article deals with the problem of formation of pedagogical conditions of effectiveness of moral education students.

Keywords: pedagogical conditions, moral culture, moral education.

УДК 378.147

Ю.В. Земліна
м. Київ, Україна

ПРОФЕСІЙНА ТУРИСТИЧНА ОСВІТА У КЛЮЧІ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ

Постановка проблеми. Специфічні риси туризму як сфери суспільних відносин, а також туризму як особливого бізнес-середовища, котре підпорядковується власним законам розвитку, повинні враховуватися в процесі формування структури та змісту освітньо-виховної роботи. Пріоритетного значення для вищої школи набуває завдання підготовки фахівця з туризму, який відповідатиме вимогам та потребам ринку туристичних послуг, здатного завчасно адаптуватися до появи нових тенденцій у сфері туристичного бізнесу.

Це зумовлює нагальну потребу в модернізації професійної освіти. Її цільовим пріоритетом повинно стати орієнтування на підготовку фахівця, здатного ефективно працювати в умовах конкуренції, забезпечувати високу якість пропонованих послуг, ефективно здійснювати ділові та міжособистісні комунікації.

Аналіз досліджень і публікацій з даної проблематики. Проблема модернізації професійної підготовки фахівців сфери туризму стала предметом активних досліджень когорти вітчизняних науковців, які вивчали сьогодення туристичної освіти в Україні (В. Бабарицька, О. Бейдик, Т. Сокол), світовий досвід підготовки фахівців з туризму (Л. Кнодель, Л. Лук'янова), особливості фахової підготовки фахівців екологічного туризму (О. Дмитрук), питання

організації практичної підготовки (Л. Поважна), спеціальності та спеціалізації в туристичній освіті (Г. Щука), методологію професійної туристичної освіти (Г. Цехмістрова, В. Федорченко, принципи стандартизації туристичної освіти (Н. Фоменко).

Серед англomовних джерел варто відмітити внесок науковців, які досліджували передумови формування професійно-орієнтованого світогляду та професійно-значущих якостей, розвитку мотивації досягнення професійних звершень у майбутніх фахівців – Дж. Аткинсона, М. Бернаус, А. Елліота, Дж. Каправа, Д. Макклелланда, Т. Урдана, Х. Хекхаузена та багатьох інших.

Широке коло проблем професійної туристичної освіти вивчено у дисертаційних дослідженнях українських науковців. Зокрема, питання професійної підготовки фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму (А. Конох, В. Шафранський), екологічної підготовки фахівців туризму (О. Фастовець), особливості підготовки фахівців туризму у США (Л. Чорна), педагогічні умови організації навчальної практики (Н. Хмілярчук) та багато інших.

Мета статті полягає в аналізі проблеми професійної туристичної освіти у ключі компетентнісного підходу.

Виклад основного матеріалу. Динамічність розвитку сфери послуг вимагає від програми та методики підготовки фахівців відповідності вимогам сьогодення.

В практичній та науково-дослідницькій роботі напрям підготовки 140103 «Туризм», а також туризм як вид професійної діяльності можливо розглядати як управління діяльністю туристичного підприємства (в т.ч. управління галуззю, трудовим колективом, окремими працівниками), здійснюване в умовах невизначеності та спрямоване на забезпечення його економічної та функціональної ефективності.

Оскільки ця діяльність передбачає цілеспрямований вплив на наявні матеріальні, фінансові та трудові ресурси, здійснюваний з метою досягнення стратегічних та тактичних цілей, функціональна структура системи управління туристичною діяльністю підпорядковується загальним принципам управління. У зв'язку з цим, процес надання послуг засновується на реалізації традиційних функцій управління: плануванні, обліку, організації, мотивації та контролі.

Повертаючись до питання застосування компетентнісного підходу в педагогічній практиці, зазначимо, що в сучасній теорії та методології професійної туристичної освіти розглядаються від 5 до 15 компонентів професійної компетентності фахівця. Порівняльний аналіз європейських моделей професійної готовності туристичної освіти дозволив виділити та узагальнити основні види компетенцій (рис. 1):

– *інструментальна* – містить у собі комплекс загальних наукових знань, практичних навичок та вмінь, пов'язаних з туристичною діяльністю, наданням туристичних послуг тощо, а також практичний досвід їх застосування;

– *спеціальна* – містить у собі комплекс спеціальних наукових знань у сфері туризму, практичних навичок та вмінь, а також практичний досвід їх застосування;

– *міжособистісна* – характеризує вміння співпрацювати з людьми (керівництвом, підлеглими, споживачами послуг, контрагентами, партнерами тощо), працювати в колективі, значущість для особи етичних та гуманістичних принципів, здатність до самоаналізу;

– *системна* – характеризує вміння фахівця застосовувати набуті знання на практиці, виконувати галузеві статистичні, методологічні та аналітичні дослідження, результатом (метою) яких є особистісний професійний розвиток, або ж вирішення виробничих завдань;

– *управлінська* – характеризує вміння фахівця оцінювати ситуацію, мобілізувати та управляти внутрішньо-організаційним ресурсним потенціалом для досягнення поставлених перед підприємством завдань.

Ми приєднуємося до думки дослідників, за якою подальший розвиток теоретико-методологічного забезпечення освітнього процесу підготовки фахівців з туризму повинен здійснюватися з переходом до використання більш ємних, інтегральних кваліфікаційних характеристик.

Рис. 1. Синтезована європейська модель компетентності фахівця з туризму

Так, вживання поняття «компетентність», відносно використовуваних в освітніх стандартах термінів «вміння», «знання», «навик», є більш виправданим, оскільки воно первісно позначає коло питань, в яких фахівець володіє знаннями та має практичний досвід.

Відповідно, тлумачити термін «компетентність» в структурі професійної готовності фахівця з туризму пропонуємо як якісний ступінь освітньо-кваліфікаційної підготовки випускника туристичного ВНЗ, що дозволяє виконувати виробничі завдання.

При цьому, компетентність тлумачимо в широкому та вузькому значенні: в широкому розумінні – це узагальнена оцінка професійної придатності фахівця до професійної діяльності за обраним напрямком у сфері туризму; у вузькому – кваліфікація фахівця, достатня для виконання вузькоспеціалізованих завдань.

Інтерпретація поняття «професійна готовність» на основі поняття «компетентність» дозволяє розглядати, по-перше, професійну готовність як абстрактне поняття, сукупність якостей особистості, яка здобула в системі вищої освіти певний освітньо-кваліфікаційний рівень, котрі характеризують її психофізіологічну та кваліфікаційну придатність до ведення професійної діяльності в сфері туризму на основі отриманих знань та набутого за час навчання досвіду. По-друге, професійна готовність (і в цьому сенсі як синонім «професійності» та «компетентності») – це якісна оцінка фахівця іншими людьми (керівництвом, колегами).

Тому використання поняття «професійна готовність» в методології – це його використання як основи освітньо-професійних програм підготовки фахівців туристичної галузі, котра, переслідуючи мету дотримання вищенаведених принципів, повинна характеризуватися наступними якостями: послідовністю, орієнтацію на формування практичних навичок та вмінь, врахуванням кон'юнктури туристичної галузі та ринку праці, регіональної потреби у фахівцях профілю.

В. Федорченко розглядає компетентність як результат поєднання особистісних детермінант розвитку фахівця та умов формування професійної компетентності фахівця туризму. Комунікативні, вольові та моральні якості, емоційна культура, саморегуляція емоційного стану є передумовами ефективного опанування базовою професійною підготовкою. В свою чергу, лише в поєднанні з професійною креативністю отримані знання та вміння визначають компетентність (очевидно як синонім професіоналізму) фахівця [5, с. 156].

У цьому контексті привертає увагу спроба російських науковців Е. Зеєр та Є. Симанюк

дослідити проблему модернізації професійної освіти у ключі компетентнісного підходу. Досліджуючи поняття професійної компетентності працівника науковці розглядають:

– *базові компетентності*, котрі передбачають засвоєння основ сучасного науково знання, принципів та закономірностей більшості основних конкретних виробництв. Вони багатомірні, оскільки передбачають пізнавальні, операційно-технологічні, емоційно-вольові та мотиваційні компоненти. Відповідно, варто виділяти *спеціальні компетентності*, котрі безпосередньо стосуються діяльності в туристичній сфері;

– *компетенції*, котрі є інтегративною цілісністю знань, вмінь та навичок, формування якої забезпечує успішну професійну діяльність. Іншими словами – це здатність особистості на практиці реалізувати свою компетентність;

– *ключові компетенції*, котрі визначають реалізацію спеціальних компетентностей та конкретних компетенцій. Одні й ті ж ключові компетенції забезпечують продуктивність різних видів діяльності;

– *метапрофесійні якості особистості*, під якими розуміються якості особистості фахівця, котрі використовуються в групі суміжних та багатопрофільних професій. Це здібності, характеристики особистості, котрі зумовлюють продуктивність широкого кола соціальної та професійної діяльності фахівця [1, с. 27-29].

Разом з цим, Е. Зеєр та Є. Симанюк виділяють *ключові кваліфікації*, під якими розуміють метапрофесійні конструкти широкого радіусу використання, котрі включають базові компетентності, ключові компетенції та метапрофесійні якості. В свою чергу, кожен із конструктів містить мотиваційний та емоційно-вольовий компоненти [1, с. 29].

Таким чином, наріжним каменем вищенаведених суджень є визначення складових професійної готовності за рівнями галузевої спеціалізації. Так, початковий рівень формують ключові компетенції, які уможливають професійну діяльність на певному освітньо-кваліфікаційному рівні взагалі, при цьому їх ідентифікація не виходить за межі спеціалізації галузі.

До них належать: а) базові комунікативні, аналітичні навички; б) базові знання загальної психології, економіки, права, етики, інформатики, державної та іноземних мов; в) знання історії держави та регіону, їх традицій та культурної спадщини, етнічного складу населення; г) здатність самостійно приймати рішення та нести відповідальність за їх втілення; г) навички створення відповідної «робочої» атмосфери з клієнтами: доброзичливості, відповідальності, відкритості, прозорості, довіри; д) уміння створення сприятливого мікроклімату в колективі: чесності, сприяння творчому та професійному розвитку (для підлеглих), відповідальності, виконавської дисципліни, ініціативності (для керівництва). Наведені характеристики актуальні, практично, для будь-якого виду колективної трудової діяльності. Отже, оволодіння ними є фундаментом соціальної реалізації індивідуума як фахівця певної галузі.

Ключові кваліфікації є проміжною ланкою досліджуваної структури, та визначають професійну готовність фахівця до діяльності в сфері туристичних послуг в цілому.

Іншими словами, вони визначають загальний обов'язковий рівень знань для студентів, що навчаються за напрямом підготовки 140103 «Туризм» незалежно від їх спеціальності та кваліфікаційного рівня.

В освітньо-кваліфікаційних характеристиках бакалавра [4], спеціаліста та магістра, затверджених наказом Міністерства освіти і науки, молоді і спорту України від 27.11.2012 за № 1323, результати навчання визначають набуті випускником загальні та фахові компетентності, під якими розуміється динамічна комбінація знань, розуміння, умінь, цінностей, інших особистих якостей, що описують результати навчання за освітньою/навчальною програмою [4, с. 9, 12-36].

Систему загальних компетентностей формують: інструментальні, міжособистісні та системні. При цьому їх зміст та результати навчання є однаковими для кожного із згаданих академічних рівнів. Їх ємність дозволяє випускнику застосувати отриманні знання та вміння: а) для особистого розвитку та самоуправління; б) для виконання переліку виробничих функцій,

більшість з яких однаково потрібні для різних видів діяльності. Першу групу компетентностей становлять здатності та вміння:

- формування світогляду та оцінки суспільних явищ у розвитку та конкретних історичних умовах;
- полікультурної толерантності, вміння працювати в міжнаціональному середовищі;
- критики та самокритики;
- формування культури мислення та її сприйняття;
- навчання та саморозвитку;
- саморегуляції та ведення здорового способу життя.

Другу групу становлять знання та вміння:

- працювати з інформацією та інформаційними мережами;
- обґрунтовувати та оцінювати ефективність управлінських рішень;
- дотримуватися етичних і правових норм;
- спілкуватися рідною та іноземними мовами на побутовому та діловому рівнях;
- організовувати колектив та працювати в команді;
- працювати самостійно та автономно;
- до забезпечення гармонійних та конструктивних стосунків для досягнення професійних завдань;
- організовувати ведення професійної діяльності та досягати цілей відповідно до вимог стандартів якості, а також інші.

Таким чином, багаж знань та вмінь складають наступні компоненти: а) основи менеджменту та маркетингу, управління персоналом, туристичні та готельно-господарські технології; б) комунікативні навички та досвід ведення переговорів з контрагентами, підрядниками, партнерами у сфері надання туристичних послуг, а також замовниками туристичних послуг; в) психологічна та кваліфікаційна готовність до змін кон'юнктури ринку туристичних послуг та умов праці; г) практика прийняття ефективних управлінських рішень тощо. Також до даного рівня компетентності ми відносимо: а) професійний саморозвиток на основі отриманих знань та досвіду практичної діяльності; б) мотивація до цілеспрямованого професійного самовдосконалення, що має наслідком підвищення ефективності виконання виробничих завдань.

Фахові компетентності на кожному з освітньо-кваліфікаційних рівнів відрізняються. В той час як структуру фахових компетентностей бакалавра становлять: дослідно-аналітична, технологічна, сервісна, організаційна, управлінська функції, то типові завдання фахівця та магістра пов'язані з реалізацію в професійній діяльності дослідно-аналітичної (науково-дослідницької – для магістра), організаційно-управлінської та проектно-інноваційної функцій [2, с. 18-26; 3, с. 20-34]. Відповідно, і в структурі фахових компетентностей фахівця та магістра є відмінності: для останнього перелік результатів навчання є значно розширеним.

Зважаючи на вищесказане, набуває актуальності проблема забезпечення цілісності навчального процесу. Для її вирішення необхідним є створення інтегральної моделі професійної готовності фахівця туризму, яка б за методологічними критеріями забезпечувала практичність та зручність її використання в якості підґрунтя розробки освітньо-професійних програм підготовки фахівців з туризму. На нашу думку, детермінантами формування структури моделі професійної підготовки фахівця з туризму є:

- відповідність методологічним, організаційним, ресурсним можливостям навчального закладу;
- відповідність класифікації наукових спеціальностей, котрою забезпечується цілісність програми.

З метою задоволення висунутих вимог, автором розроблено модель професійної готовності майбутніх фахівців з туризму, кожна з компонентів якої є самостійним об'єктом освітньо-професійної підготовки. Структуру моделі становлять: особистісна, фахова, управлінська,

методологічна, психофізіологічна компетенції. Нижче охарактеризовано кожна з них.

Особистісна компетенція відповідає за формування: а) психологічних якостей; б) світоглядних орієнтирів; в) моральних якостей; г) громадянських якостей; г) комунікативних навичок.

Фахова компетенція відповідає за успішність практичної діяльності. Вона містить знання та навички, що необхідні для повсякденної діяльності фахівця туризму. Може поділятися на комплекси за *науковим* спрямуванням (право, фінанси, екологія, стратегічний менеджмент, управління персоналом, логістика, природознавство тощо), а також за *функціональним* спрямуванням (організація обслуговування споживачів туристичних послуг, організація фінансово-господарської діяльності туристичного підприємства, організація та проведення екскурсій, аналітика, прогнозування та планування діяльності тощо).

Управлінська компетенція відповідає за придатність фахівця до організації діяльності туристичного підприємства та самоорганізації. Зручним для розуміння сутності цієї категорії є ключовий параметр оцінки – ефективність. Стосовно першого вона оцінюється ступенем *загально-організаційної* ефективності (якщо йдеться про управління туристичним підприємством), *структурної* ефективності (якщо йдеться про управління функціональним підрозділом, напрямом діяльності тощо), *операційної* ефективності (якщо йдеться про управління процесом чи їх сукупністю). У другому випадку – ефективність самоорганізації виявляється у здатності фахівця з туризму організувати власну повсякденну діяльність.

Категоріями особистої ефективності є вміння:

а) *управляти формуванням цілей* – виявляти, оцінювати важливість та будувати ієрархію власних цілей, узгоджувати їх за пріоритетністю з загальними, та вбудовувати (корелювати) власні у систему цілей туристичного підприємства (колективу, колег, замовників туристичних послуг тощо);

б) *управляти ресурсами* – оцінювати, планувати, раціонально використовувати наявні особисті ресурси: працездатність, тайм-менеджмент, переміщення в просторі, а також будь-які інші необхідні для досягнення цілей (або ж альтернативні з точки зору ефективнішого виконання завдань) матеріальні та нематеріальні ресурси тощо;

в) *управляти взаємодією з оточенням* – економити час, гроші чи будь-які інші ресурси, а також здобувати знання, досвід, інформацію під час спілкування з людьми.

Методологічну компетенцію утворює сукупність знань, навичок, які дозволяють виконувати теоретико-методологічне забезпечення туристичної діяльності. Наприклад, створення нормативної та методологічної документації – розробка посадових інструкцій, рекомендацій тощо. Крім цього, компонента характеризує готовність фахівця до ведення наукової та педагогічної діяльності.

Психофізіологічна компетенція відповідає за надбання фахівцем психологічних та фізичних якостей, що необхідні для професійної діяльності в сфері туризму.

З точки зору навчального процесу – це сукупність теоретичних та практичних освітньо-виховних заходів, спрямованих на: а) набуття оптимальної фізичної форми для надання екскурсійних послуг, що потребують витривалості, здатності переносити спеку/холод тощо; б) оволодіння студентом методиками розвитку психічної витривалості.

В цілому, фахова теоретична підготовка, а також навчально-виробнича практика покликані досягати наступних цілей:

- стимулювати особисту зацікавленість студентом в професійній діяльності;
- забезпечувати набуття студентом знань, вмінь, навичок практичної діяльності в сфері туризму та готельного господарства;
- забезпечувати можливість застосування набутих знань, вмінь, навичок у професійній діяльності;
- забезпечувати можливість для розкриття в процесі навчання суб'єктного досвіду студента;

– заохочувати ініціативність та застосування творчого підходу під час вирішення професійних завдань.

Висновки. Структура освітньої роботи повинна будуватися з урахуванням сучасних тенденцій у науці управління, її зміст повинен постійно оновлюватися в зв'язку з розвитком менеджменту та динамічністю ринку туристичних послуг. Тому виправданою є орієнтація на проведення регулярних систематичних футурологічних досліджень, покликаних завчасно виявляти зміни в соціально-економічному житті суспільства, розвитку культурного та дозвілєвого профілів споживачів туристичних послуг, тенденцій на ринку праці тощо. Без забезпечення чіткої відповідності між освітнім процесом та вимогами ринку до особи, кваліфікації, знань, навичок, умінь фахівців з туризму (які є складовими професійної готовності), якість освітньої підготовки зазнаватиме значних втрат.

Література:

1. Зеер Э. Ф. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования / Э. Ф. Зеер, Э. Э. Сыманюк // Высш. образование в России. – 2005. – № 4. – С. 23-30.
2. Левченко Т. І. Психолінгвістичні умови оволодіння іноземними мовами / Т. І. Левченко // Наук. вісн. Каф. ЮНЕСКО Держ. лінгв. ун-ту. – 2000. – № 3. – С. 796-802.
3. Левченко М. В. Психологические особенности готовности абитуриентов к учению в педагогическом вузе: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Левченко Михаил Владимирович; Киев. гос. пед. ин-т. – К., 1976. – 177 с.
4. Освітньо-кваліфікаційна характеристика бакалавра: [запроваджується з 2012/2013 навч. р.]. – [вид. офіційне]. – К.: МОНмолодьспорту України, 2012. – 37 с.
5. Федорченко В. К. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму: монографія / В. К. Федорченко. – К.: Слово, 2004. – 471 с.

У статті розглядаються питання професійного становлення студентів у процесі навчання у вищому навчальному закладі, проблеми підготовки майбутніх фахівців готельно-ресторанної справи та представлено шляхи їх вирішення. Також наведено досвід проведення тижня кафедри готельно-ресторанної справи Київського університету туризму, економіки і права.

Ключові слова: професійна готовність, професійна освіта, компетенція, компетентність, ключові кваліфікації, освітньо-кваліфікаційна характеристика, фахівець з туризму.

В статье рассматриваются вопросы профессионального становления студентов в процессе обучения в высшем учебном заведении, проблемы подготовки будущих специалистов гостинично-ресторанного дела и представлены пути их решения. Также приведены опыт проведения недели кафедры гостинично-ресторанного дела Киевского университета туризма, экономики и права.

Ключевые слова: профессиональная готовность, профессиональное образование, компетенция, компетентность, ключевые квалификации, образовательно-квалификационная характеристика, специалист по туризму.

The article deals with the professional development of students in the learning process in higher education, the problem of training future specialists of hotel and restaurant business and presented their solutions. Also given the experience of the week the department of hotel and restaurant business Kyiv University of Tourism, Economics and Law.

Keywords: professional readiness, vocational education, jurisdiction, competence, key qualifications, education and job description, specialist in tourism.